

لاپه‌په‌یه‌گی نادیار له میزرووی نه‌ده‌بی کوردی ساغکردن‌هوه و لیکولینه‌وهی زیان و به‌رهه‌منی کۆمەلیک ئافره‌تى شاعیرى کورد

نامیق هه‌ورامى

نەلقدى (۱۱)

بەرایىن

ئافره‌تائىش وەگ پیاوان لم‌سەرجمەم ساف و ندرگەكىاندا
نەخشى بەرجاوبان هەبۈوه، دىبارە نەمدەش هەلقولاوى بېرۇ
تايىنى رەسمى كوردان بۇوه. نەو خانە شاعيرانەي لېرىدە
پاس لەزىان و بەرھەمیان دەكتىت سەرجمەمیان جىڭ لە
(نەرگىز خانىي جاف) شىعىرەكائىيان بەزمانى هەدورامى
نۇرسىمۇ، چونكە نەو زمانى رەسمى نەو تايىنىيە
كە لە ياش لاۋازىوتنى تايىنى زەردەشت پەچىروپەرتىن و بېر
خەلکتىرەن و كاماللىرىن تايىنى كوردى دېتە زىماردن
تەوشىش (تايىنى نەھلىي هەق‌ماه).

نەگەرچى كەمىتىرەن يەپەرەوانى نەم تايىنىن لە جوگرافىا
ھەوراماندان و زۆرترىتىيان لە ناوچەكائى (كىرماساشان،
صفىيە، كەركوك، خانەقىن) دان بەلام شىتەنەي ناخاوتىنى
خەملەكە زمانى هەدورامى - گۇزان - بەو يەپەرەوانىش
بەخۇيان دەلتىن (ماچىز) كە هيئىمايد بۆ زمانى هەدورامى:
بەم پەتىيە نەوانە بەشىتكەن لە هەورامان و خۇشىان شانازى
بەھەدورامى بۇوتى خۇيانەنەوە دەكەن..

عاپىدىنىي جاف يەكىتكە لە پايە كىرنىگەكائى تايىنى
نەھلىي هەق و سالى ٧٢ كۆچى لە شارەزور لە دايىكىوو و

جارىتكى دى بىن دوودلى دەيلىتىمەوه كە نىتىمى كورد
دەبىت لە ناست گەورەبىي پېرەپارانى نەھلىي هەقدا
خۆمان بەقەرزاز بىانىن، چونكە نەرشىفيتىكى گەورەپاران بۆ
نېتىمە دروستكىردووه نەوپىش بەرتىگاى يەپەرەوانى نەو
تايىنىمەوه كە سەرجمەم كەلام و بەيت و مەراسىمە
تايىنىيەكائى خۇيان كە بەشىتكەن لە دېرەگى نەددەبىي نېتىمە
لە رىتىگاى لە بەرگەردىنەوە پاراستۇرۇو نەمەرەز وەگ
سەرچاوجا دەيىكى گرائبەها دېتە زىماردن.

پەلتىكۆزلىنەوە ساغکردىنەوە نەو بەرھەمانە چەند
لاپەرەيدەكى دروشاوەو كەم وىتە لە نەددەبىي نەتدەنەكەماندا
بەدرەدەكەسۈرتىت، لىتىرەدا هەمۆل دەدەم وەگ لىتكۆزلىنەوە
لىتكەدانەوەيەكى زانستىيانە نەدوەندەي لە تونانىدا بېت
قىسىمە لەسەر بەرھەم و زىيانى كۆمەلەتكى ئافره‌تى شاعيرى
گومتاوو غۇونەي شىعريان بىكم.

گومانى تىدا نىبە گەللى كورد بەر لە هاتنى نۆرددى
داكىرەكەران بۆ ولاتەكەيان غۇونەي كەلتىكى زىندىرۇبۇن،

بکتکه له هاودله همراه نزیکه کانی سان سه‌هاکی
برزگی و چن په بخهی لمسه (نامه‌ی سه‌رخجام) کتیپی
برزی نه‌هلی همقدا دیاره. له شیعرتکی دریزدا که باس
له مهبل و ناره‌ززوی خوی بتوانی نه‌هلی همچ و بنه‌ماو
له‌سه‌دهی ندو تاینده ده‌کات له جی‌گه به‌کدا ده‌لیت:

به‌پیش و تهدی سه‌رخجام
له شاره‌زرووره هد‌خجام
پارم له‌معن نه‌دا کام
له‌هاده پیر نه‌کا جام
ساریز نه‌کا نیش و زام
تا بگه‌مه هیمی و دام
من عابدینه ههورام
دلداری جوانی خواجام

بان له جی‌گه به‌کی دیکددا ههورامان به‌شاری خوی
هزانتت چونکه ههورامان به‌کتکه له شوئنه پیروزی‌کانی
نه‌هلی همچ و چهندین جی‌گای پیروزی‌بان له ههوراماندا
نه‌هیه له‌وانه (گوندی هاوار که خاکی پیروزی نه‌هلی
نه‌نه، (شیخان که پایته‌ختی ده‌سه‌لاتداری کاکه‌بیه‌کان
بوه روباری پیروزی سپریوان به‌قمراغ ندو گونددا
هرروات و نارامگای سولتان نیحاق به‌رزخی - سان
سه‌هاکی به‌رزخه‌یی - له‌وتیه) (پردیور) که قیبله‌ی
نه‌هلی هدقه‌کانه له ههورامانه. عابدین له باره‌ی
ههورامانه‌وه ده‌لیت:

شاری هورمزگانم جوانه نعم شاره بتوپاران خوانه
ناگرگانی گشت ماوه گرجی گلیکی رماوه
باوغ و بدري فراوانه هدتا حمز بکدی ناوانه
دیاره ههورامان له بدره‌به‌یانی میثروی مرزاچایه‌تیوه
لانکی زیان و گدشه‌ی شارستانی بوده، دوزنده‌وه ندو ۳
له‌باله‌یی که له‌گوندی (سوره‌تفنایی نزیک (سولولا) ای
اسیتنی (کتسالان) دا له سالی ۱۹۰۵ و دواتر
له‌یشتیان به‌شاری لمدندهن له سالی ۱۹۱۳ نمونه‌ی
میثروی دیترنی نعم گه‌لمن، نعم قمه‌بالانه به‌پیش نعم
هشتله به میثروی نووسین و نه‌لفابایان و سه‌رده‌ی
ده‌سلانه‌که‌ی تیدا دیاره.

نه‌باله‌یی به‌کدم / ۸۸ پ. ز نووسراوه به‌زمانی بتوانی
له‌سه‌دهی می‌پهرا دادی دووه‌مدا نووسراوه که سالانی
۱۲۴-۷۷ پ. ز حوكی کردوده. نه‌باله‌یی درودم /

۲۲-۲۱ پ. ز نووسراوه به‌زمانی بتوانی له‌سه‌رده‌ی
نه‌دهی به‌که‌مدا.

قه‌باله‌ی سی‌بیم / ۱۱ پ. ز به‌خه‌تی نارامی نووسراوه
له‌سه‌رده‌ی ده‌سه‌لاتی فه‌رهادی چوارده ۲۰-۲ پ. ز
نه‌مانه به‌لگه‌ی زیندووی شارستانیه‌تی نعم گه‌لمن و
بینگومان له‌سه‌رجمم بواره‌کانی زیاندا لاپه‌ردی زیرینیان
نه‌هیه، نافره‌تیش که مه‌بستی سه‌ره‌کی باسه‌که‌مانه
نه‌خشی به‌رجاوی له‌و شارستانیه‌تهددا هم‌بورو.

له‌سه‌رجمم بواره‌کاندا نافره‌تیش هیچکات هیچجی له
پیاو که‌متر نه‌بورو، ماموتا (محمد صالح نیراهیمی-
شه‌پیل) ده‌لیت له‌سه‌ر نه‌خشی دراویکی کزندان اوی
نافره‌تیکی حوكمرانی نارچه‌که هاترده.

له ههورامان هدلکه‌تراوه له‌کمل و تنه‌ی خزی له‌سه‌ر
در اووه‌که و له دیوه‌که‌ی دیکه ناوی (ناداد) نووسراوه.

داد به‌واتای داده‌په‌رودری دیت و زوره‌ی پاش‌اکان
نه‌شکانی ناویان به‌داد کوتایی دیت.

داد له ههورامیدا به‌هه‌مان مانا دیت، به‌لام ماموتا
شه‌پیل واي لیکداوه‌ته‌وه..

داد = تات = تاته. واته باوک - باو - باهه (نا)
نامه‌رازی نه‌قی کردنه واته ناداد = نا باوک و
پیچه‌وانه‌که‌ی (دایک)،

به‌لام نهم بتوچونه زور لاوازه‌ه من پیتم وایه (ناداد)
بیت نعم و شهیه له‌سه‌ر زمان رقت‌شتوه بهم جزره:

ناداد = نداد = ندا

چونکه له ههورامیدا به‌دایک ده‌لیت (نده‌ده).

هر له باره‌ی حوكمرانی نافره‌تنه‌وه (سترابون) پاس
ده‌کات کاتیک له سالی ۶۱۲ پ. ز (هووه خشته‌ره) ای
ماد شاری موسل داگیر ده‌کات نافره‌تیکی میدی ده‌کاته
پاریزگاری ندو شاره.

له‌سه‌رده‌ی حوكمرانی (سان‌اه‌کانی ههوراماندا
نه‌مندیک نافره‌ت پایه‌ی (سان) یان هم‌بورو، سان به‌واتای
(سولتان) دیت، وهک چون به (سولتان نیحاق)
ده‌وتیرت (سان سه‌هاک)، واته (سان) کورتکراوه‌ی
سولتانه.

له‌و نافره‌ت سانانه‌ی له میثروودا ناویان هه‌یه.

۱- هوریزاد سان له دوای کورزانی نه‌سکه‌نده‌ر سان له
سالی ۱۲۲۵ ده‌پیته سانی ههورامان پاش سالانک

پهی نامانتان، پهی نامانتان
 گرد ناماذهان پهی نامانتان
نَعْ مَلِّهِمْ مَمْنُونِهِ وَ نَعْ مَانِتَان
مَهْرَسْمَ وَ حَقْ نَيْمَانِتَان
 و اته: خوتان سازو ناساده بکهن بتو رووبه رووبونهودی
 داگیرکه ران و منیش ده گهه لاتان و تزلهی رابمه له
 خوین شه لاله کانتان دهستم.
 دایه تهوریز دهیتنه یه کتک له یارو شوینکه و تواني بابا
 سرهنهنگ و سدرایپای تمهنه نی به فیضیوونی زانست و
 نایینداریهوده دهبانه سدر. نم خانه شاعیره له گمل نهودا
 بوئینکی خامه رنهکین و وشه ناسک بوروه (نه مسورة)
 زهنتکی لیهاتوش بوروه له جه مخانه دا له گمل زایله می
 (نه مسورة دا) (کلامی) خویندووه.
 دایه تهوریز یدکه بین شاعیری نافرمت بوروه له
 (سرهنهنگ) داشیعمری هه بوروه. له دایه تهوریز ده
 کزمه لیک ده قل جوان له شیوه دویه یتی جیساون له
 کتیتکدا بهناوی «دهوره بابا سرهنهنگ». دایه تهوریز
 له کوتایی سه داهی چواره می کزجی له هدور امان کزجی
 دواین کردووه هه رله ویش نیزراوه.
 نه مهش نهونه شیعره کانیه تی که دویه بین و نیمهش
 دویه بین دویه بین شیکاریان ده گمین:

۱)

رازدن پیالم، رازدن پیالم... سه رسامم نه به زم رازدن
 پیالم
 بادهی پیالم یاوا و نالدم.... چونکه ناله کنم بدرز
 بی نه عالم
 و انه: پیالمی مهی نوشی و رازی خوابیم بره له نهیتی
 و له بدمی جمه مخانه دا سه رسامم و بادهی پیالم بدقیادم
 گمشت و نالدم گدشته بدرزایی دونیا.
 تهوریز دهیه ویت بلیت له نه فسوونه و پیالم یه ک مهی
 درایه دهست و مهستی کردم. له مهستیدا سه رسامی
 بدمی جمه مخانه بروم. له ویدا یاران له یه تهانی نهودیو
 نهیتیبیه کانه و من. من ده رونم گری گرتیوو به گری عهشقی
 خودایی و نالدم هاو ارم گه ردونه گرتیوو بدو پیالمی برم
 له مهیه جوش و خریشی ده رونم دامر کایه وه.

جهم پهی راسانهن، جهم پهی راسانهن

حوكمرانی بدهم (کدهمه، رهزاو، شامیان) حوكمرانی
 ده داته دهست (محمد بهگای میره).
 ۲- (منیزه سان) یان (منیزه سان).
 ۳- میناخانی کچی روزتتم سان
 ۴- نامینه خانی کچی نه فراسیاوه بگ.
 ۵- نافتاو خانی غهفار بگ.
 ۶- ناسیه خانی کچی مه حمود خانی دزلى.
 ولاتنی کورده اری پره له زوریک حوكمرانی لعم جوزه
 له قزناخه جوز او جوزه کانی میزروودا له واندهش (خانزادی
 میری سزان، حمیمه خانی نه قلیب، عادیله خانی جاف و
 دهیان ناوی دی).

و شهیه ک پیشویسته بگو تریت:

بدرله وهی قسه له سه ریان و بدره می نه و خانه
 شاعیرانه بکه بین سرهنجی خوتنه ران راده کتیشم بز نه
 خالانهی لای خوارده.
 ۱- نه اوی تیکسته کان به شیوه هدور امان نوسارون
 جگه له ده قی شیعره کانی «نهرگز خانی جاف».
 ۲- نه اوی ده قه کان له بازنهی نایینه نه هله هقدان
 و لیکدانه و بیان پیشویسته بهورده کاری هه بیه بزیه ههول
 ده قه کان لیک بدهمه ده له گمل قزناخه میزرویه کان.

(۱)

دایه تهوریز هه و امى
 دایه تهوریز شاعیره کی هست ناسک و سو فیه کی
 روز شنبیه بوروه. له سه ره نجامدا هاتووه: له سدره تای سه دهی
 شالاوی داگیرکه ران بز سرینه وهی میزکی کوردان به ده
 بانگه واژه کمی «بابا سرهنهنگی ده داتی» بزه چووه
 کاتیک هستیان بهمه ترسی هیترشی بیگانان کردووه بز
 ناوجه که بیان. بابا سرهنهنگ یدکتک بوروه له یه بیه دانی
 نایینی زه ده داشت له گمل کزبونی نم نایندادا جاواری ری و
 رچدیه کی تازه داره زوریک شوتین که دتووی هه بیون
 که دایه تهوریز یدکتکه له شوین که دتووی.
 کاتیک (بابا سرهنهنگ) هه والی کوئرانی نیمامان
 ده بیستن و هه والی به دیل چوونی شه و که نیکان
 ده بیستن، ده داته کیهود کانی هدور امان و بانگه واژی ناین
 و شویشیکی نوی ده کات و هک لعم دو بهیتیدا دیاره:

پاران پاوه ران جم پهی راسانه
هرگهس نیوکی کفرن ناسانه
جم پهی روشنی زتل خاسانه
وانه: نهی په بروانی نم ناینه کترسوونه وله
جه مخانهدا بوراستان و نیماندارانه، هرگهس له
جه مخانهدا نیازو قوریانی بکات کاری لمه بر دروات،
نم کنیرونده به بزرشندی دل و دروونه.
به بشی پنه ماسکانی ناینه نه هلی هق دهیت په بروان
هر هفتادی جارتک له جتگایه کدا کترشند و که ناوی
جه مخانه، له جه مخانهدا پر بددهم نهوای ته مبورو و
سروده کان دخوتین و په بروانیش له گه لیدا سروده
ناینه کان ده لتنده،
په کنک له مرجه کان و پیتوستیه کانی چون بزر جم بز
له بروه نیازو قوریانی پیشکش بکرت.

زتل کهران روشن، زتل کدران روشن

پاران و خوره زتل که را روشن
سرسپه رده بان و بیاری وشن
بسازن په ری ویتان برو جوشن

روداوی سدرنج راکیشه، زیانی نم نافرهنه زور له زیانی
مندهمی پاکیزه دایکی عیسا دهیت، بدو نه فسونه که
ده گوئرتت تیشکی خوابی و دک نهودی له مریه مدا رویدا
له جه لاله لورستانی شدا روویدا وله و ریگه یدره
کوریکی بوروه بده کجیتی و بهین متبرد که (شا خوشن) و
سالی ۶۴۷-۴۰۶ زیاده وانه ۶۱- سال. شا خوشن
یدکیتکه له پایه گرنگه کانی ناینه نه هلی هدق و
له باهه تیکدا به جما قسه له سر نم شاعیرهش ده کهین.
له سمره نجامدا هاتوره جه لاله خانم به یانیه که لخمو
رادهیتکه و ده چیته سمر بانیزه مماله که یان و لمیه
تیشکیتکی خوابی ده چیته جه ستیه نه خالمه وه،
بمسرهانه که بز دایکی باس ده کات به لام دایکی به همند
و دری ناگریت، پاش ماوه بده کیشانه کانی سک پیری له
جه لاله ده ده که ویت، نم روداده باوکی زور دلگران
کرد، له ترسی نایروشکانی بنه ماله که یان فرمان ده آنه
کوری کانی بیهنه له چزله وانیه کدا بیکوئن. فرمان
جیهیجن کرا، جه لاله به قزل بسراوی به دهست بر اکانیه و
برایه چزله وانی بزرگوشن و سرپنه وه نایروی
بنه ماله که یان، له کانهدا برا بچوکه که دیه زدیه به
خوشکه که بدای دیته وه بده کانی ده لیت دهست مدهنه
خوتی خوشکی خوتان نم چزله وانیه بیه دهسته وه تا
گیانداری درنده دهیخوات، هدموو بر اکانی برو بدم قسه به
ده بینان، برایه کی نه بیت که و تی نیزه بجهنده من له
فه رمانی باوکم درنامچ دهیت به خوتی نه رسای
یکمده، بر اکان جگه دهودی نه دایه هه برو گه رانه وه،
ویستی به خدمه خوشکه که دیکوئن، له شهیمه وه
دهنگیک پانگی کرده (خوشکه که ده کوره پاکیزه ده،
سکه که نوری خوابی ده بیت رنیونیکه ری خملکی).
بر اکه سدرایای لاشه هاته لدرزو داوسی به خشینی
لخوشکه کمی کرده و پتکه وه گه رانده وه بز ماله وه،
بمسرهانه که دیکوئن بز باوکی گه رانده و باوکیش رازی برو.
پاش ماوه بده کیزی بده که دایک برو نایان تا
(مباره ک شا) له همفتی په که نمیدا پیاریکی خواناس
هاته لای دایکی بمناوی (کاکه ردا) ره مرده دایه له
داهاتوریه کی نزدکا کوره که ده بیت رنیونیکه ری
خملکی بز پدرستی خواه.
جه لاله خانم کجی میرزا نایانی فرمانه ده
نم خانم شاعیره خودان زیانیکی په له نه فسانه

نه لقهی (۲)

جه لاله خانم لورستانی
نم خانم شاعیره خودان زیانیکی په له نه فسانه

بهم جزءه بیت.
 نمی گاکه ردا، سوار دانا
 نی فرمان ناما چه هفت ناسمانا
 خملق لورستان (به زوشن زانا)
 پاکمن چه لاله میرزا ناماها
 له دو به یتیمه کی تردا نعم شاعیره همان کدمتک نارامی
 به دلندای دیت کاتیک دبینیت رن و پیاوی لورستان له
 دوره کوره کهی کمزی بونه دهه و سه ری بین دسپترن.

نه بردی شایی، نه به بردی شایی
 ناواره نیشته بیم نه بردی شایی
 میردان و ژنان مهشین و شایی
 پهرين شاخوه شین مدادان گهوانی

دباره دیسان له نوسخه کهی (بزرگه بیم ادا له نیویه)
 دووه می دیپی به که مدا هله بیدک همه بید که (ناواره) و آنه
 نه مرق و نه دیش راستیه کهی (نانرق) اید.
 و آنه: نه مرق ریانم لهد بردهم دروازه خوشیدا بور
 به کامی دل تماشای رن و پیاوام ده گرد که دسته دسته
 دچوونه لای (شاخوه شین ای) کریم و بروایان بعو دهیتار
 شایه دی راستیان بزرده دار سمنیان بین دسپاره.

و دک له سه ره تاوه ناما زه مان پیشدا چه لاله خانم
 نافره نیکی خواهه رست و په برد و کمرت کی نایینی کوردان
 بودو هم بیشه سوزی سو قیانه ده رونی هتباوهه جوش
 به مهی خواردنده ده خودایی ده رونی پار او کردووه:
 هم است چه باده رقی نله است تو
 و هسن یه ک جامن معنی جدد است تو
 نایینی زتلر روشتن چون معنی
 جه عین بیه نم معنی پدرست تو
 و آنه: له باده رقی نله است دا هم است بروم، نده نه
 جامنی کی دی له و هم بیدم ده دیت له دهستی خوت، ناویتیه
 سوززو دلم روشته چون باده تو، هدربیه بومه ته همی
 په رستی تو.
 نم خانم چه ندین دویه یتیه دیکه هدیه و بندیه له کمل
 کومه لیک نافره تی شاعیری دیکه دا کنم کردن دهه دهه له ده
 تویی کتیبی کدا چاوه رتم به کتک دهستی بگرت و
 بیگدیه نیتیه چاپخانه !!!.

لورستانه سالی ۳۷۸ کمزی له لورستان له دیکه بروهه
 له مندالیه و کجیکی پاریز کار بروهه زور تیکه لی کزمیل
 نه بوده زور کاریگه ر بروهه به دیمه نه دلرفته کانی سروشی
 لورستان. باوکی ناویه ته به رخوبنند لای باشترن
 مامزستای نه و سه زده مه، نعم خانم چگه له شیعر له
 هونه ری موسیقا دا مامزستایه کی نارام بروهه به تاییدت له
 نامیتری (تمه بورادا هه ردم به ددم زایله می تمہ بورده
 شیعره کانی خزی خوشنده دهه.

و دک شاعیرانی دیکه نه سه زده مه شیعره کانی
 به شیوه زاری هم رامی و له قالی دو به یتیدا
 نو سپوره.
 نه کاره ساتهی به سه ره نه خانم داده دهه
 شیعره کانیدا رهنگی داده دهه.

جه لاله خانم کجی میرزا ناما نای لورستانی له
 ناویه راستی سه دهی پتیجه مدا مالا وایی له ژیان
 خواسته دهه له لورستان نیزراوه.
 له پاش خزی هندیک دویه یتیه له پاش جیساوه له
 کتیبی (دوره دی شاخوه شین) که کتیبی کی پیروزه لای
 نه هلی هدق کان و نائیستاش نه ده سو سه ماوه دهه.
 لیزه دا چه ند غرونه بیدک له دووه به یتیه کانی نه خانم
 شاعیره بلاو ده که ینه ده له کمل لیک کدانه و ده کان:

نمی گاکه ردا، سوار دانا
 نی فرمان ناما مجاهه هفت ناسمانا
 خملق لورستان (وه زوشن) مه زانا
 پاکمن چه لاله میرزا ناماها

لهم دو به یتیه دا نه ره نگدانه و ده ناشکرا دیباره
 بوده ته گری لای نعم شاعیره، لهم دویه یتیدا قسمه له کمل
 کاکه ردا ده کات و پیتی ده لیت نه سواری زانا و لیهاتو
 فهرمانی دروست بروانی شاخوه شین لای خواوه هات و
 نوش مژده دامن که کوره کدم ریتوتی کاره، خملکی
 لورستان کوره کدم به (زقل) و خوش بهدارین بیس ده زان
 بدلام چه لاله کجی میرزا ناما نای داوین پاکه.

نم دو به یتیه له نوسخه کهی اصدیق بزرگه بیم ادا
 هدله بده لام له ده قدری (ادوره دی شاخوه شین ادا نیو دیبری
 دوو ده بدم جوزه دیه:
 خملق لورستان (وه زوشن) مه زانا ..... به لام
 نه همهش به پیتی گیشی شیعری له نگه و راستیه کهی دهیت